

Et svev festet til jorda

Eva Kuns minnelund på Stavne kirkegård

av Solveig Lønmo

En komposisjon i glass og stål hviler på en sirkelrund plass. Strukturen og stedet fremmer sammen en atmosfære av ro og verdighet. Eva Kuns utforming av en navnet minnelund på Stavne kirkegård i Trondheim er både arkitektur, skulptur og landskap. Den er et eksempel på felles gravminnemarkering og en ny type kunst i offentlig rom.

Minnemonumentet higer vertikalt mot himmelen og svever i sin transparente letthet, men er samtidig grunnnet til bakken med stålpålene og sin helhetlige sirkelform. Den tematiserer også liv og død. En navnet minnelund er en gravform der den enkelte grav ikke er markert med et eget gravminne. I stedet er et helt område markert med et felles minnesmerke, der navneskilt for hver av de avdøde er satt inn. Eva Kun fikk i 2007 oppdraget av Trondheim kommune og Kirkelig fellesråd i Trondheim om å helhetlig utforme en slik lund på Stavne kirkegård.¹ Hennes konstruksjon skulle forholde seg til det allerede eksisterende kulturmiljøet på kirkegården, og møte en rekke spesifikke krav.² Ferdigstilt høsten 2008, er resultatet blitt et fredelig sted å minnes de døde. Det er et magnetisk øyefang på kirkegården, samtidig som det ser ut som det alltid har vært der.

Østlig harmoni

Som kunstnerisk uttrykk har Kuns minnelund slektninger i både Østens og Vestens arkitektur og billedkunst. Førstnevnte er det som slår en først, kanskje fordi det skiller seg fra strategier som er mer tradisjonelle for landskapsintegret utsmykning her i Norge. Både visuelle og atmosfæriske trekk ved Kuns konstruksjon gjenfinnes faktisk i prinsipper for japansk arkitektur.

Den tredelte, estetiske grunnsetningen *tomhet – intervall – skygge*, som henger nært sammen med filosofi, religion og verdenssyn, ble formulert i oldtiden, men anvendes fortsatt av japanske arkitekter.³ Triaden er vesentlig for romoppfatning og organisering av elementer til en harmonisk helhet. Tomhet er en essens eller substans, og ikke et vakuum. Alt i verden kommer fra denne tomheten. Intervallene er det som er mellom elementene, også en slags tomhet, og her er ideen om *ma* – det som gir rytme til mellomrommene, vesentlig. *Ma* skiller ikke objektene, *ma* binder objektene sammen. Skygge, som den tredje av kategoriene, henger sammen med japanernes forkjærlighet for mellomting til fordel for motpolar. Dunkle gråtoner er hverken hvitt eller sort, og skygge binder sammen lys og mørke.

Eva Kuns minnelund på Stavne er storslått i skumringen. De matte glassflatene, som er spent ut i stålrammer, reflekterer trærne og himmelen rundt. LED-lys er innlagt for å lyse opp om kvelden, og samtidig demonstrere materialets delvise transparens. Om dagen kaster skjermveggene skygger på bakken. Sett gjennom det duse glasset får omgivelsene et mykt og tåkelikt, nesten eventyrlig preg. Den flerdelte strukturen fremstår som én helhet, på grunn av balansen mellom positivt og negativt rom; luftrommet mellom skjermene blir en del av komposisjonen. En ytre ring eller mangelkant av skjerm, omringer monumentets midtpunkt, som består av en høyere serie av glassflater komponert sammen med luftrom til en sirkelstruktur. Rytmen, som faktisk henspeiler noe sånt som det japanske *ma*, er tydelig det som gir komposisjonen mye av dens harmoniske utstråling. Det at glasset står på stylder av stål, og slik får en base av tomrom i bunnen, forsterker uttrykket.

Vestlig mellom da og nå

Materialene bærer samtidig med seg mye av historien til 1900-tallsmodernismen i vår del av verden. Slik glasset og stålet er organisert i Kuns minnelund, er det bygninger som Mies van

der Rohes Crown Hall (1950-56) og Philip Johnsons Glass House (1949-50) som først springer i mente, med kvaliteter som henholdsvis gjentatt symmetri og gjennomsiktighet. Begge bygningene viser også vertikal retning hvilende på horisontal gjentakning. Også Frank Lloyd Wrights tidlige præriehus (ca. 1900-1910), som jo faktisk er tydelig inspirert av japanske hus' proporsjoner og forhold til naturomgivelsene,⁴ kan anes i de sobre linjene i Eva Kuns struktur. Præriehusenes geometrisk mønstrede glassvinduer likeså, kanskje spesielt i minnesmerkets ruteskinner for innsetting av navneplater for avdøde.

Sees minnelunden som skulptur, går de umiddelbare assosiasjonene ikke fullt så langt tilbake i kunsthistorien, men stopper opp ved samtidskunstnere som Dan Graham og Anish Kapoor. Begge jobber gjerne geometrisk i transparente eller reflekterende materialer. Eva Kuns minnelund besitter likevel en nerve som ikke opptrer i Grahams og Kapoors mer ekshibisjonistiske verk. Denne er lettere å finne igjen om man ser tilbake i Kuns egen oeuvre.

Eva Kun har jobbet mye med lys, og flere av hennes verk tematiserer det som skjer når lyset treffer faste former, slik som i hennes installasjon "Lysrom" fra 1998.⁵ "Lysrom" viser i tillegg noe av den samme formsammenstillingen som minnelunden. Skjermer med tre vertikale paneler hver, utført i smale rammelister og kinapapir, samler og styrer lyset fra vinduene gjennom sine ulike posisjoner hengende fra taket. Med sine ulike retninger, danner de ulike linjer og passasjer, og de formelig svever over bakken som vektløse speilbilder av hverandre. I den beslektede installasjonen "Sluse" (2000)⁶ trekker Kun det vektløse enda lenger, og anvender tynn voile i hengende vertikale paneler. Dagslys fra taket fanges opp av det florlette materialet, slik at de tekstile tåkeslørene blir nesten selvlýsende. De overlapper hverandre for synet på betrakteren. Det melkehvite i voilen har sin parallell i de matte glassflatene i minnelunden på Stavne.

Seremoniell struktur

I minnelunden anvender Kun sin erfaring fra verk som "Sluse", og lar det halvveis opake glasset fange lys: Den midtre sirkelstrukturen er innsatt med LED-lys, som fremhever glassets kvaliteter. Brukerne av minnelunden, som først og fremst er slektninger og venner av døde hvis urner er begravd i området, kan i tillegg plassere levende lys i stålkonstruksjonen som fungerer som stativ. Slik skapes det en særegen stemning for kontemplasjon og sjelesørging, spesielt når mørket faller på. Med Nidelven rett nedenfor skråningen, bak rognetrærne som omgir lunden, går assosiasjonene til østlige tradisjoner for lyslykter satt ut i elven for å minnes de døde. Kuns design forsterker dem.

Tomheten er det som er igjen når en man har kjær har gått bort. Denne tomheten er likevel ikke et totalfravær eller vakuum; minnene og historiene sitter igjen som nærmest en substans i den etterlattes kropp. Det runde rommet som skapes av Eva Kuns skjermer, er et rom for personlig ettertanke og sorg. Det fylles og lades med alt brukerne ønsker å bringe med seg inn. Slik er det omringede luftrommet på samme tid energisk og stille, som et intervall der døden møter livet.

¹ Tre andre kunstnere fikk samtidig lignende oppdrag på andre kirkegårder, som del av samme pilotprosjekt: Lise Stang Lund på Moholt kirkegård, Oddvar I. N. Daren på Tilfredshet kirkegård og Lars Traegde på Heimdal kirkegård.

² Som blant annet et areal for nedsetting av 60-90 urner, plassering av like mange navneplater for de avdøde, mulighet for plassering av blomster, kranser og lys fra pårørende, samt sitteplasser. I tillegg var det viktig at minnelunden kunne fungere flerkulturelt, altså ikke benytte symboler som er spesifikke for en bestemt religion eller livssyn.

³ Som Tadao Ando, kanskje den nålevende japanske arkitekten som ligger nærmest opptil Kuns kunstuttrykk. Begge spiller på lysets evne til å fremstå fysisk i møte med ulike materialer.

⁴ Det første av Lloyd Wrights ni prinsipper for præriehus er som følger: “To reduce the number of necessary parts of the house and rooms to a minimum, and make all come together as enclosed space so divided that light, air and vista permeated the whole with a sense of unity.” Arkitekten verdsatte altså tomheten som essens, slik japanske arkitekter alltid har gjort. Samtidig er reduksjon et viktig prinsipp i vestlig funksjonalistisk arkitektur, som jo Lloyd Wright må sees i sammenheng med, om enn på siden av.

⁵ “Lysrom” ble vist i Buskerud kunstnersenter i Drammen, 1998.

⁶ “Sluse” (tilegnet Vibeke Homaa), ble vist i Christiansands kunstforening i 2000.